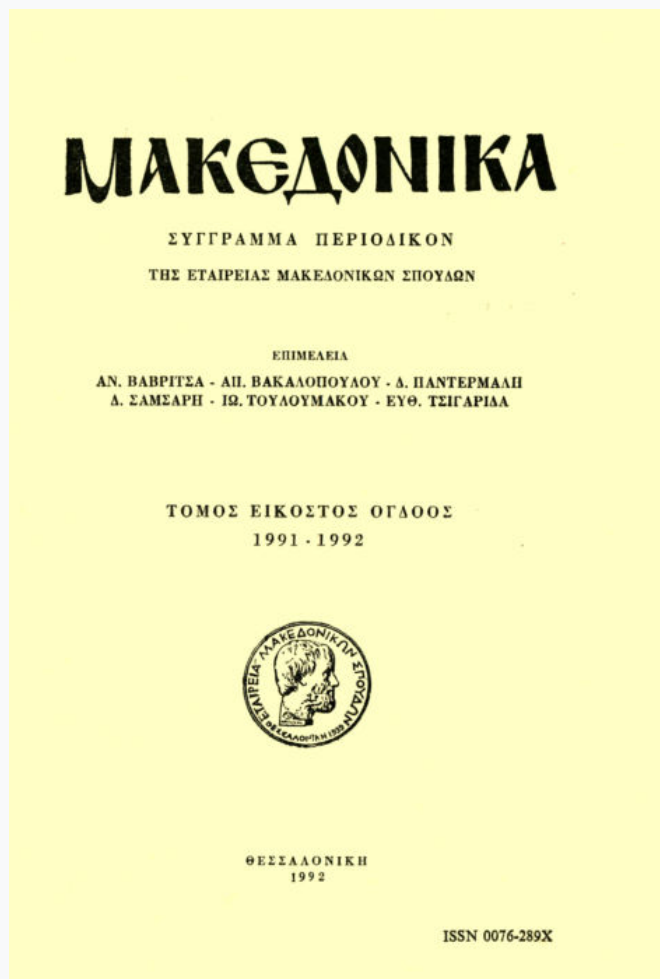

Μακεδονικά

Τόμ. 28 (1992)

Από το αρχείο της Ιεράς Επισκοπής Αρδαμερίου

Αστέριος Καραμπατάκης

doi: [10.12681/makedonika.125](https://doi.org/10.12681/makedonika.125)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραμπατάκης Α. (1992). Από το αρχείο της Ιεράς Επισκοπής Αρδαμερίου. *Μακεδονικά*, 28, 34–44.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.125>

ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΡΔΑΜΕΡΙΟΥ

Ἡθική, οἰκονομική, ἐπαγγελματική κατάσταση κατοίκων, διοικητική διαίρεση, παιδεία, ἱερὸς κλῆρος καὶ μοναστήρια τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου¹ μετὰ βάση τὴν ἀπὸ 20 Μαρτίου 1891 ἀναφορὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου Σωφρονίου²

Ἦ ἐν λόγῳ ἀναφορὰ ὑποβλήθηκε στὸ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Σωφρόνιο³ ἀπὸ τὸ συνώνυμό του Ἐπίσκοπο Ἀρδαμερίου. Δι' αὐτῆς ὁ Ἐπίσκοπος ἀπαντᾷ στὶς προτάσεις-ἐρωτήματα ποὺ κατέθεσε ὁ ὡς ἄνω Μητροπολίτης στὴν τοπικὴ ἐπισκοπικὴ Ἱερὰ Σύνοδο⁴ τῆς 7ης Μαρτίου 1890.

1. Ἐδρα τῆς ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου ἦταν ἡ κώμη Ἀρδαμέριον, τῆς ὁποίας ἡ ρωμαϊκὴ ὀνομασία ἦταν «Ἐρκουλα» ἢ «Ἐρκούλιον». Ἡ ἔδρα τῆς Ἐπισκοπῆς μεταφέρθηκε στὴ Γαλιάτιστα «κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἂν μὴ ἐνωρίτερον». Τὸ ἀρχεῖο τῆς Ἐπισκοπῆς καταστράφηκε, ὅταν τὸ 1857 κάηκε τὸ ἐπισκοπικὸ οἶκημα. Βλ. V. Laurent, Le corpus des sceaux l'Empire Byzantin Publications de l'Institut Français d'etudes Byzantines, V, I, σ. 344, X. Γ. Πατρινέλη, Ἐπισκοπὴ Ἀρδαμερίου, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια», τ. 6, σ. 790, Ἀ. π. Γ. λαβίνα, Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου, «Μακεδονικά» 20 (1980) 27, Ἰ. ω. κ. εἰ. μ. Ἀρδαμερίου, Ἐπισκοπὴ Ἀρδαμερίου, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 2 (1918) 215.

2. Σωφρόνιος Νηστόπουλος, ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου (Φεβρουάριος 1890-18 Ἰανουαρίου 1901)· βλ. Ἀ. π. Γ. λαβίνα, ἔ. ἀ., σ. 26, Ἀρχιμ. Αἰμιλιανόβ Τσακονόβιτς, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι κατὰ τοὺς κώδικας τῶν Ὑπομνημάτων τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, «Ὁρθοδοξία» 33 (1958) 166, 284, 399, 403, 419, 423, 34 (1959) 18.

3. Σωφρόνιος, ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων, μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1889-1893)· βλ. Ἀλ. Ν. Αἰτσα, Ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης, τ. 2, Θεσσαλονίκη 1963, σ. 167-68, καὶ Χ. Τζώγα, Μητρόπολις Θεσσαλονίκης (Ἐπισκοπικὸς κατάλογος), «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια», τ. 6, σ. 461.

4. Μέχρι τὸ 1767, ἡ Ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία στὸ Μακεδονικὸ χῶρο ἦταν μοιρασμένη στὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως καὶ στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδας, ἐνῶ ἓνα τμῆμα τῆς Β. Μακεδονίας ἀνῆκε στὴ διαποίμανση τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου τοῦ Πεκίου. Μετὰ τὴν κατάργηση τῶν αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν Ἀχρίδας καὶ Πεκίου, ὁλόκληρὴ ἡ Μακεδονία περιῆλθε στὴ διοικητικὴ καὶ πνευματικὴ δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Κατὰ τὴν «Τάξιν τῶν Ὁρόνων» τοῦ 1855, ὑπῆρχαν στὴ Μακεδονία οἱ ἐξῆς μητροπόλεις: 1) Θεσσαλονίκης, μετὰ τὶς ὀκτὼ ὑποκείμενες ἐπισκοπές τῆς (Κίτρος, Καμπανίας, Πλαταμῶνος, Σερβίων καὶ Κοζάνης, Πολυανῆς, Πέτρας, Ἀρδαμερίου, Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους)· βλ. Μακεδονία 4.000 χρόνια Ἑλ-

Τὸ ἔγγραφο φυλάσσεται στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ συγκεκριμένα στὸ φάκελο¹ «Ἱερὰ Ἐπισκοπὴ Ἀρδαμερίου».

Ἡ κατάστασή του εἶναι καλὴ καὶ χωρὶς κάποια φθορά, ἐνῶ ὁ χάρτης εἶναι μέτριας ποιότητος καὶ φέρει ὀριζόντιες καὶ κάθετες γραμμὲς (quadrille). Περιθώριο ὑπάρχει στὸ ἀριστερὸ καὶ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου 2 καὶ 2,5 ἑκατοστῶν ἀντιστοίχως. Τὰ ὑπ' ἀριθ. 2, 3, 4, 5, 6 καὶ 7 φύλλα ὁμως διαθέτουν περιθώριο καὶ στὸ ἄνω μέρος τοῦ ἐγγράφου. Ὡσαύτως τὰ φύλλα φέρουν αὐξοντα ἀριθμὸ ἀπὸ 1 ἕως 7 καὶ δὲν συνδέονται μετὰξὺ τους.

Οἱ διαστάσεις τῶν φύλλων τοῦ ἐγγράφου εἶναι 25,5×20 ἑκατ. καὶ τὸ χρῶμα τῆς μελάνης ἐλαφρῶς κυανοῦν.

Συντομογραφίες δὲν ὑπάρχουν ἐκτὸς ἀπὸ μία στὴν ἀρχὴ τοῦ πρώτου φύλλου. Πρόκειται γιὰ τὴ συντομογραφία τῆς λέξεως «Κυρίῳ».

Στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ περιθωρίου τοῦ πρώτου φύλλου ὑπάρχει μονογραφή, ποὺ ὑποθέτω ὅτι ἀνήκει στὸν παραλήπτη τοῦ ἐγγράφου.

Ἡ γλῶσσα τοῦ ἐγγράφου εἶναι ἡ καθιερωμένη μορφὴ γλῶσσας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὲ ἐλάχιστα ὀρθογραφικὰ λάθη, τὰ ὁποῖα σιωπηρῶς διορθώνονται.

Τὸ ἔγγραφο στερεῖται σφραγίδος (εἰκ. 1). Αὐτὸ ἴσως ὀφείλεται στὴν παράδοση, ποὺ διατηρεῖται μέχρι καὶ σήμερα, νὰ μὴ σφραγίζονται ἀπὸ τὸν ἀποστολέα τὰ ἔγγραφα ποὺ ἀπευθύνονται στὴν Προϊσταμένη του Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς. Καὶ βέβαια ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ἦταν ὁ προϊστάμενος τοῦ Ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου, ἐφ' ὅσον ἡ ἐν λόγω Ἐπισκοπὴ ὑπῆγετο στὴν ἀνωτέρω Ἱερὰ Μητρόπολη. Δὲν ἀποκλείεται ὁμως τὸ ἔγγραφο νὰ ἔμεινε ἀσφράγιστο, ἐπειδὴ ὁ Ἐπίσκοπος δὲν εἶχε μαζί του τὴ σφραγίδα τῆς Ἐπισκοπῆς, ἀφοῦ τὸ ἔγγραφο τὸ συνέταξε καθ' ὃν χρόνον βρισκόταν στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἐπομένως μακριὰ ἀπὸ τὴν ἔδρα του ποὺ ἦταν ἡ Γαλάτιστα.

Ἀπὸ ἄλλα ὁμως ἔγγραφα γνωρίζουμε ὅτι ἡ σφραγίδα τῆς ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου ἦταν στερογυλὴ. Στὸν ἐξωτερικὸ κύκλο εἶχε τὸ βασιλικὸ στέμμα καὶ τὴν ἐνδειξὴ «ΙΕΡΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΡΔΑΜΕΡΙΟΥ», ἐνῶ στὸν ἐσωτερικὸ ἔφερε ἀνισοσκελὴ σταυρὸ καὶ στὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερά του κλάδο ἐλιάς.

Τὸ ἔγγραφο εἶναι γνήσιο καὶ παραμένει στὸ ἀρχεῖο τοῦ παραλήπτη τοῦ ἐγγράφου, ὁ ὁποῖος ἐν προκειμένῳ εἶναι ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλο-

ληνικῆς Ἱστορίας καὶ Πολιτισμοῦ, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν Α.Ε., Ἀθῆναι 1982, σ. 409β.

1. Ὑπάρχουν στὸν περὶ οὗ ὁ λόγος φάκελο κι ἄλλα ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ προτιθέμεθα νὰ δημοσιεύσουμε.

στα, ποὺ ἦταν ἡ ἔδρα τῆς Ἐπισκοπῆς, στὴν Ἀρναία Χαλκιδικῆς, δηλαδὴ στὴν ἔδρα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἱερισσοῦ, Ἀγίου Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου.

Ἡ ἄνωτέρω ἀναφορὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου, ὅπως ἦδη σημειώθηκε, δὲν ἐστάλη ἀπὸ τὴ Γαλάτιστα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου βρισκόταν ὁ Ἐπίσκοπος Σωφρόνιος. Ἐκεῖ τὴ συνένταξε καὶ τὴν ὑπέβαλε στὸ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης. Αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐνδειξη ποὺ σημειώνεται στὸ τέλος τοῦ κειμένου του «Ἐν Θεσσαλονίκη 1891: Μαρτ. 20».

Ἀξίζει ἀκόμη στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ προστεθεῖ ὅτι στὸ πρῶτο φύλλο τοῦ ἐγγράφου καὶ μάλιστα στὸ περιθώριο ἄνω δεξιᾷ ἀναφέρεται τὸ ἔτος 1891, ἐνῶ στὸ ἴδιο φύλλο καὶ συγκεκριμένα στὸ κενὸ διάστημα μεταξὺ τῆς ἐνδείξεως σχετικὰ μὲ τὸν παραλήπτη καὶ τῆς προσφωνήσεως «Παναγιώτατε» μνημονεύεται καὶ ὑπογραμμίζεται ὁ ἀριθμὸς 226. Ὑποθέτω ὅτι ἡ πρώτη ἐνδειξη (1891) εἶναι προσθήκη τοῦ παραλήπτη τοῦ ἐγγράφου, γιὰ νὰ διευκολυνθεῖ ἡ κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ ἀρχειοθέτηση, ἐνῶ ἡ δευτέρη ἐνδειξη (226) εἶναι ὁ ἀριθμὸς πρωτοκόλλου τοῦ ἐγγράφου.

Ἡ ὡς ἄνω ἀναφορὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου, ὅπως ἦδη μνημονεύθηκε, ἀπαντᾷ στὶς προτάσεις ποὺ κατέθεσε στὴν τοπικὴ ἐπικοπικὴ Ἱερὰ Σύνοδο τῆς 7ης Μαρτίου 1890 ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Σωφρόνιος ἐνώπιον τῶν Ἐπισκόπων τῆς Μητροπόλεώς του.

Τὰ κύρια σημεῖα ἀναφορᾶς τοῦ ἐγγράφου εἶναι ἐννέα (9) συνολικὰ καὶ θίγουν τὰ ἑξῆς ζητήματα συνοπτικά:

1. Οἱ πιστοὶ τῆς Ἱερᾶς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου ἐκκλησιάζονται τὴν Κυριακὴ, ἀλλὰ ἀποχωροῦν ἀπὸ τὸ ναὸ πρὸ τοῦ τέλους τῆς θείας λειτουργίας.

2. α. Ἀγνοοῦν τὶς ἀρχὲς τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς.

β. Ἀποστέλλουν τὶς θυγατέρες τους στὴν πόλη γιὰ νὰ ἐργασθοῦν ὡς οἰκιακοὶ βοηθοὶ καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ γίνονται οἱ ἴδιοι οἱ γονεῖς συνεργοὶ τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως τῶν παιδιῶν τους.

γ. Μεταβιβάζουν τὴν κινητὴ καὶ ἀκίνητη περιουσία στὰ ἄρρενα παιδιά, ἐνῶ στεροῦν ἀπὸ τὶς θυγατέρες κάθε φυσικὸ κληρονομικὸ δικαίωμα.

δ. Ἡ συζυγικὴ πίστη φυλάσσεται πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων.

ε. Ἀρκετοὶ πιστοὶ, ἀφοῦ στερήσουν τοὺς γονεῖς των ἀπὸ κάθε περιουσιακὸ στοιχεῖο, τοὺς ἐγκαταλείπουν χωρὶς ἠθικὴ καὶ ὕλική συμπαράσταση.

στ. Πολὺ σπάνια συναντᾷ κανεῖς ἀδελφία μὲ συνεργασία καὶ ἀγάπη.

ζ. Ὁ λαὸς τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου ἀνήκει στὴν ἴδια φυλὴ καὶ δόγμα, ἐνῶ οἱ πρόκριτοι ἀσκοῦν πολὺ μεγάλῃ ἐπιρροῇ στὸ ἐλληνικὸ στοι-

χεῖο.

3. Κατὰ κανόνα οἱ κάτοικοι εἶναι φτωχοὶ καὶ ἐργάζονται ὅλοι οἰκογενειακῶς σὲ γεωργικὰ καλλιέργειες. Οἱ γυναῖκες ὑφαίνουν οἱ ἴδιες τὰ ὑφάσματα γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς οἰκογένειας. Τὰ σπιτία, τὰ ἐπιπλα καὶ τὰ σκευὴ εἶναι ἀπλὰ καὶ ἡ τροφὴ λιτὴ. Ὑπάρχει διαφθορά, γιὰτὶ ἄλλοτε οἱ κοτζαμπάσηδες καὶ οἱ ἀξάδες διαφθεύουν τοὺς ὑπάλληλους τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἄλλοτε ἀντιστρόφως οἱ ὑπάλληλοι διαφθεύουν τοὺς πρώτους μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ξοδεύονται τὰ κοινὰ χρήματα γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν ἰδιοτελῶν σκοπῶν.

Χάρτης τῆς Ἱερᾶς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου

1. Γαλάτιστα 2. Λειβάδι 3. Ζαγκλιβέρι 4. Ραβνά (Πετροκέρασα) 5. Ἀδάμ
6. Σανά 7. Δουπιά 8. Σουποτνίκια (Ριζά) 9. Τοπλίκια (Γεροπλάτανος)
10. Παλαιόχωρα 11. Κρήμνη 12. Καϊτζίκι (Παλιόκαστρο) 13. Ρεσιτνίκια (Ἅγιος Πρόδρομος) 14. Στανός 15. Λοζίκι (Μελισσονογός) 16. Ἀρδαμέρι
17. Περιοστερά

4. Ὅλα τὰ χωριά τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου ἔχουν Γραμματοδιδασκαλεῖα. Ἡ Γαλάτιστα, τὸ Ζαγκλιβέρι, τὸ Λιβάδι, τὰ Δουπιά καὶ τὸ Ἀδάμ διαθέτουν σχολεῖα ποὺ ἀκολουθοῦν τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς καὶ τῆς Α' τάξης τοῦ Γυμνασίου.

5. Τὸ εἰσόδημα ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς ναοὺς, ἡ ἐπικαρπία ὀρισμένων ἀσημάντων γαιῶν καὶ ἓνα εἰκοσάλιρο τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου γιὰ τὰ σχολεῖα τοῦ Ζαγκλιβερίου ἀποτελοῦν πολύτιμους πόρους γιὰ τὴ λειτουργία καὶ τὴ συντήρησιν τῶν σχολείων.

6. Ἡ μνηστεία συνάπτεται χωρὶς ἱεροτελεστία. Ἡ λύση τῆς μνηστείας ὅμως, ποὺ συντελεῖται ἀπὸ τοὺς προκρίτους, συνήθως μεροληπτῆ, ἀδικεῖ δηλαδὴ τὸν ἀσθενέστερο καὶ δικαιώνει τὸν ἰσχυρότερο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἡ προικοπαράδοση γίνεται μὲ προικοσύμφωνο ποὺ ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν ἐφημέριο καὶ τοὺς μάρτυρες.

7. Στὰ 17 χωριά τῆς ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου κατοικοῦν συνολικὰ 2.250 οἰκογένειες χριστιανῶν Ὀρθοδόξων. Στὸ Ζαγκλιβέρι ὅμως καὶ τὸ Λοζίκι κατοικοῦν καὶ Ὀθωμανικὲς οἰκογένειες, ἑκατὸ καὶ σαράντα ἀντιστοιχῶς. Ἐπίσης ἕξι (6) χωριά τῆς Ἐπισκοπῆς ὑπάγονται στὴν ὑποδιοίκηση Λαγκαδᾶ καὶ ἑνδεκα (11) στὴν ὑποδιοίκηση Πολυγύρου.

8. Οἱ ἱερεῖς τῆς Ἐπισκοπῆς ζοῦν ἀπὸ τὰ «τυχερά» τῆς διακονίας των, ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῶν κτημάτων τους καὶ ἀπὸ τὴ ραπτική τῶν ἐγγύμων ἐνδυμάτων. Εἶναι ἄμοιροι θρησκευτικῶν γνώσεων, ἀλλὰ σέβονται τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ καὶ διατηροῦν ἁρμονικὲς σχέσεις μεταξὺ των. Ὁ λαὸς τιμᾷ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ καὶ σέβεται τοὺς ἱερεῖς του.

9. Μοναστήρια δὲν ὑπάρχουν στὴν ἐπισκοπὴ Ἀρδαμερίου, πλην ἐκείνου τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολύτριάς, ποὺ εἶναι Σταυροπηγιακὸ καὶ ἐπομένως ἀνήκει στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Τῷ Παναγιωτάτῳ Γέροντι ἀγίῳ Θεσσαλονίκης Κυρίῳ μοι (Κυρίῳ) Σωφρονίῳ 1891

226

Παναγιώτατε,

Κατὰ τὴν τῇ 7ῃ Μαρτίου τοῦ παρελθόντος ἐνενηκοστοῦ¹² σωτηρίου ἔτους συγκροτηθεῖσαν ἐνταῦθα τοπικὴν ἐπισκοπικὴν¹³ Ἱερὰν Σύνοδον, ὡς γνωστὴν, ὑπεβλήθησαν ἐννέα προτάσεις, εἰς¹⁴ αἷς οἱ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί ἄγιοι Ἀρχιερεῖς παρὰ τῆς ὑμετέρας Παναγιότη¹⁵τος κυριαρχικῶς προετράπησαν, ὅπως ἀπαντήσωσιν, ἐφ' ᾧ καὶ¹⁶ ὁ εὐσεβάστως ὑποφαινόμενος ταπεινὸς Αὐτῆς δοῦλος ὁμοίως τῇ πα¹⁷τρικῇ Αὐτῆς κελεύσει ἐπόμενος προάγομαι εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐν¹⁸ λόγῳ προτάσεων διὰ τῶν ἐξῆς |.

¹²Πρώτον. Οἱ ἐδλογημένοι χριστιανοὶ τῆς ταπεινῆς μου¹⁴ παροικίας

ὕπο ἔποψιν θρησκευτικὴν ἐξεταζόμενοι συγχράζουσι/¹¹ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς εἰς τὰς κοινὰς προσευχάς, ἐν/¹² αἷς ὁμως ἔστιν ὅτε λησμονοῦσιν ὅτι πρέπει νὰ τηρῶσιν στάσιν/¹³ μετὰ σεβασμοῦ ὡς ἐμπρέπει ἐκάστον χριστιανῶ, πλείστοι δ' αὐ/¹⁴ τῶν συνήθως ἐν μέσῳ τῆς ἀγίας λειτουργίας ἐγκαταλιμπάνοντες/¹⁵ τοὺς Ἱερῶς Ναοὺς συναυλίζονται εἰς τὰ καφενεῖα |.

¹⁵Δεύτερον. Ὑπὸ ἡθικὴν καὶ κοινωνικὴν ἔποψιν ἐξε/¹⁶ταζόμενοι οἱ δοῦλοι τῆς ὁμετέρας Παναγιότητος χριστιανοὶ μου/¹⁸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκτὸς τινων ἐξαιρέσεων ἀπαντωμένων εἰς τὴν/¹⁹ ἀνωτέραν τάξιν αὐτῶν οἱ ἐπίλοιποι δὲ γνωρίζουσι τὰς ἀρχὰς/²⁰ τῆς χριστιανικῆς ἡθικῆς, γονεῖς τινες ὅθεν ἀπὸ αἰσχροκέρδειαν/²¹ ὅλως κινούμενοι φέρουσι τὰς κόρας τῶν καὶ εἰσάγουσιν αὐτὰς/²² πολλάκις ὡς ὑπηρετίας εἰς μέρη ἐνταῦθα ὅχι τόσον εὐάρεστα γε/²³νόμενοι, οὕτω παρααίτιοι τῆς ἡθικῆς αὐτῶν καταπτώσεως, ἀφαιροῦ/²⁴σιν ἀπ' αὐτὰς τὸ φυσικὸν κληρονομικὸν δικαίωμα συνήθως/²⁵ μεταβιβάζοντες μόνον εἰς τὰ ἄρρενά τῶν τέκνα δι' ἐγγράφων/²⁵ πωλητηρίων ἢ διὰ διαθηκῶν τὰς κλητὰς καὶ ἀκινήτους αὐτῶν/¹⁶ περιουσίας. Ἡ συζυγικὴ πίστις ἐν γένει φυλάττεται παρ' αὐτοῖς ἐξ/²⁸ αἰρουμένων γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν τινων, οὔτινες ἀπορμήτως ἔγκα/²⁹ταλιμπάνοντες τὴν νόμιμον συζυγικὴν αὐτῶν εὐνήν παρὰ/³⁰ νόμου συνεννάζονται μετ' ἄλλων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Εὐρίσκον/³¹ται καὶ οὐκ ὀλίγοι στεροῦμενοι τῆς πρὸς τοὺς γονεῖς ὀφειλομένης/³² νίκης εὐλαβείας, οὓς καὶ ἀφοῦ γυνώσκει διὰ πωλητηρίων καὶ/³³ διὰ διαθηκῶν ἀπὸ τὰς μικρὰς αὐτῶν κινήτας ἢ ἀκινήτους αὐτῶν περι/³⁴ουσίας, δὲν ἐρυνθιώσι βλέποντες αὐτοὺς καὶ μάλιστα εἰς τὰ τε/³⁵λευταῖα ἔτη τοῦ βίου αὐτῶν δυστηχεῖς καὶ ἐπαίτας. Σπανιώτατα/³⁶ ἀπαντᾷ τις δύο ἀδελφούς συνδιατωμένους εἰς ἐν καὶ τὸ αὐ/³⁷τὸ οἶκημα καὶ ἀλληλοβοηθουμένους, ἐνῶ εἰς τὴν γεωργικὴν καὶ/³⁸ ἐργατικὴν τάξιν τὸ πρῶτιστον παράγον ἐστὶν ἡ ἐπὶ τῷ αὐτῷ/³⁹ συνεργασία πολλῶν ἀτόμων, περὶ δὲ τῆς κοινωνικῆς τῶν χρι/⁴⁰στιανῶν μου ἀλληλογησίας εὐχαριστῶ τῷ Παναγίτῳ Θεῷ ὅτι/⁴¹ ἔχουσι μεταξὺ αὐτῶν ἀρμονίαν καὶ ἀνῆκουσιν εἰς μίαν καὶ/⁴² τὴν αὐτὴν φυλὴν, ἔτοιμοι ὄντες νὰ ἀντεπεξέλθωσιν ὑπὸ τὴν αἰγίδα/⁴³ τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν Ἀνακτος ἐναντίον ἐκείνων, οὔτινες ἤθελον τολ/⁴⁴μήσει ἢ τὴν φυλὴν αὐτῶν ἢ τὴν θρησκείαν νὰ βλάψωσιν, ἐσω/⁴⁵τερικῶς δὲ ἐξεταζόμενοι οἱ καλοὶ οὗτοι ἄνθρωποι ἄγονται καὶ/⁴⁶ φέρονται παρὰ τῶν προκρίτων ἐκάστον χωρίον καὶ ἂν μὲν οἱ/⁴⁹ πρόκριτοὶ τῶν διατελῶσι μετ' ἀλλήλων ἐν ἀρμονίᾳ παρασύρουσι/⁴⁸ καὶ τοὺς χωρικοὺς κατὰ τὸ ρεῦμα αὐτῶν, ἂν δὲ τοῦναντίον/⁴⁹ συμβῇ οἱ πρόκριτοὶ νὰ εὐρίσκωνται ἐν διαιρέσει οἱ χωρικοὶ τότε/⁵⁰ τάσσονται ὑπὲρ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ προκρίτου ὑπὸ ἀτομ/⁵¹κοῦ συμφέροντος, αἰσχροκέρδειας, πάθους καὶ ἐκδικήσεως συνήθως/⁵² ἐμφορουμένου.

⁵³Τρίτον. Ἐκτὸς τινων εὐαρίθμων τοκογλόφων καὶ κτη/⁵⁴ματιῶν οἱ ἐπίλοιποι χριστιανοὶ πένονται καὶ εὐρίσκουσι τὰ/⁵⁵ μέσα τῆς συντηρήσεως

αὐτῶν ἐργαζόμενοι μετὰ γυναικοπαίδων⁵⁶ αὐτῶν εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὴν καλλιέργειαν κήπων καὶ ἀμπελώ⁵⁶ων, εἰς τὴν ἀνθρακοποιάν, αἱ δὲ γυναῖκες ὁφθαλμοὺς χονδρά⁵⁸ μάλλινα ὑφάσματα, δι' ὧν ἐνδύνονται ἅπαντες καὶ τὰς οἰκίας⁵⁹ τῶν στρώουσιν· αἱ οἰκαίαι αὐτῶν εἰσι πενηχραί, τὰ οἰκακά⁶⁰ τῶν σκευή καὶ ἐπιπλα περιωρισμένα, ὀλίγα καὶ ἀσήμαντα, ἡ⁶¹ τροφή αὐτῶν λίαν λιτή, εἰ καὶ ἅπαντες καθ' ἐκάστην ἐργά⁶²ζονται μικροὶ δὲ καὶ μεγάλοι δὲν παύουσι παραπονούμενοι ὅτι⁶³ χρήματα δὲν κερδαίνουνσιν. Ὑπάρχει ἀνὰ τὰ χωρία τῆς ταπει⁶⁴νης μου παροικίας τάξεις ἀνθρώπων τὴν ἑαστόνην ἀγαπώντων⁶⁵ ἐξ ὧν καὶ ἐκλέγονται ἐτησίως οἱ κοτζαπασήδες καὶ οἱ ἀζάδες⁶⁶ τοῦ λεγομένου Ἰχτιαρμετζλίσου¹ διὰ τὴν ἐπιστάσιον ἐκάστου χω⁶⁷ρίου, ἀλλ' οὗτοι ὅτε μὲν διαφθείροντες τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Σ.⁶⁸ Κυβερνήσεως, ὅτε δὲ παρ' αὐτῶν τῶν ὑπαλλήλων διαφθειρόμενοι⁶⁹ καὶ τυφλὰ τούτων ὄργανα γενόμενοι μὲ διαφόρους δικαίας⁷⁰ ἢ ἀδίκους αἰτιάσεις ἐξοδεύουσι τὰ κοινὰ λεγόμενα χρήματα⁷¹ ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ καὶ καταχερώνουσι τὰ χωρία οὕτως, ὥστε⁷² τὴν σήμερον τὰ μὲν μικρὰ χωρία ἔχουσι κοινὰ χρῆσιν διὰ⁷³ διακοσίας λίρας, τὰ δὲ μεγαλύτερα διὰ ἑξακοσίας λίρας⁷⁴ ἐντόκους προερχομένας ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῆς ἐπιστάσεως⁷⁵ καὶ τῶν κοτζαπασήδων.

⁷⁶Τέτατον. Ὑπὸ ἐκπαιδευτικὴν ἔποψιν τὰ ἐξῆς χωρία⁷⁷ τῆς ταπεινῆς μου παροικίας ἡ Γαλάτιστα, τὸ Ζαγγλιβέρι, τὸ⁷⁸ Λειβάδι, τὰ Δουπιὰ καὶ τὸ Ἀδάμ ἔχουσι σχολεῖα ἀρετὰ⁷⁹ καλῶς κατηρτισμένα καὶ προσωπικὸν διδασκάλων εἰς⁸⁰ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν ἀκολουθοῦντων τὸ πρόγραμμα⁸¹ τῆς ἐνταῦθα Ἀστικῆς Σχολῆς καὶ τοῦ Γυμνασίου μέχρι⁸² τῆς πρώτης αὐτοῦ τάξεως, τὰ δὲ ἐπίλοιπα χωρία ἔχουσι⁸³ μόνον γραμματοδιδασκαλεῖα.

⁸⁴Πέμπτον. Τὰ μόνα μέσα τῆς συντηρήσεως τῶν Σχολεί⁸⁵ων τῆς ταπεινῆς μου παροικίας εἰσι τὰ εἰσοδήματα τῶν Ἱερῶν⁸⁶ Ἐκκλησιῶν, αἱ ἐπικαρπία διαφόρων ἀσημάντων αὐτῶν γαιῶν⁸⁶, αἱ βοσκαὶ καὶ μικρόν τι εἰκοσάλιρον ἀπὸ μέρους τοῦ ἐνταῦθα⁸⁸ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου ἐπίδομα διὰ τὰ σχολεῖα τοῦ χω⁸⁹ρίου Ζαγγλιβέρι.

⁹⁰Ἐκτον. Ἡ μνηστεία παρὰ τοῖς χριστιανοῖς τῆς ταπεινῆς⁹¹ μου παροικίας ἀείποτε τελουμένη δι' ἀπλῶν συμφώνων καὶ⁹² ἀνεν ἱεροτελεστίας δὲν φέρει τὴν ἀπαυτομένην νομικὴν⁹³ καὶ κανονικὴν βαρύτητα, ὅθεν ἐνίοτε ἡ ἐλαχίστη ἀφορ⁹⁴μὴ ἢ παρεχόμενη ἀπὸ μέρους τοῦ νέου ἢ τῆς νέας ἢ τῶν συγγε⁹⁵νῶν αὐτῶν καταλήγει νὰ ματαιώσῃ τὴν μεταξὺ αὐτῶν ὄφιστα⁹⁶ μένην μνηστείαν τῆς μὲν νέας ἀμέσως μεταβαινούσης⁹⁶ εἰς τὸ οἶκημα ἐτέρου νέου τῆς ἐκλογῆς τῆς, τοῦ δὲ πρώην⁹⁸ αὐτῆς μνηστῆρος ἀναγκαζομένου νὰ ζητήσῃ ἄλλου τὴν τύχην⁹⁹ του. Κατὰ τὴν περίστασιν δὲ ταύτην, ἐὰν τυχὸν παρουν-

1. Ἰχτιαρμετζλίσι (τουρκικὴ λέξις: ἰχτιάρ = γέρον, μετζλίσι = συμβούλιον) συμβούλιον γερόντων (δημογερόντων).

σιασθῆ |¹⁰⁰ ἡ ὑπόθεσις ἐνόπιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, δυσκολεύ |¹⁰¹εται αὕτη μὴ γνωρίζουσα τίνι τρόπῳ νὰ διαλύσῃ τὴν |¹⁰² μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων ὑφισταμένην ταύτην διαφορὰν |¹⁰³ ἀποίνως ἢ μὲ ποινήν, καθ' ὅσον βλέπει ἐκατέρωθεν τὴν ἀδι |¹⁰⁴κίαν καὶ τὴν αὐτοδικίαν λίαν προκεχωρηκυίαν, ὥστε δὲν |¹⁰⁵μένει καιρὸς εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νόμου |¹⁰⁶ τοῦ κειμένου περὶ διαλύσεως τῆς μνηστείας, καὶ ἀναγκάζεται |¹⁰⁷ νὰ ἀκούῃ τοὺς προκρίτους μεροληπτικῶς ἐκάστοτε κρὶ |¹⁰⁸νοντας καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν νὰ ἐφαρμόξῃ πρὸς βλά |¹⁰⁹βην μὲν τοῦ ἀσθενεστέρου καὶ πρὸς ὠφέλειαν τοῦ ἰσχυ- |¹¹⁰ρότερου. Ἡ δὲ προικοπαράδοσις παρὰ τοῖς χριστιανοῖς |¹¹¹ μὲν λαμβάνει χώραν διὰ προικοσυμφώνον συντασσο |¹¹² μένον καὶ ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου καὶ τῶν |¹¹³ μαρτύρων ἀκριβῶς τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου τῶν μελ- |¹¹⁴λονύμφων.

|¹¹⁵ |¹¹⁶ Ἐβδομον. Ἡ ταπεινὴ μὲν παροιμία ἀριθμεῖ ἐν συν |¹¹⁷ ὄλῳ δέκα ἐπτὰ μικρὰ καὶ μεγάλα χωρία, ἐν οἷς κατοῖ |¹¹⁸ κοῦσι δύο χιλιάδες διακόσιαι πεντήκοντα οἰκογένειαι |¹¹⁹ πρὸς βεύσουσαι ἅπασαι τὸ δόγμα τῆς Ἀνατολικῆς |¹²⁰ ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, μόνον δ' εἰς τὰ χωρία |¹²¹ Ζαγγλιβέρ καὶ Λοζίκι εὐρίσκονται ὁθωμανικαὶ οἰκογέ |¹²² νειαι, εἰς μὲν τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν εἰς δὲ τὸ δεῦτερον τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα. Τὰ χωρία τῆς |¹²³ παροικίας μὲν πολιτικῶς διαιροῦνται εἰς δύο διαμερίσματα |¹²⁴ τοῦ ὑπαγόμενα τὸ μὲν ὑπὸ τὴν ὑποδιοίκησιν τοῦ Λαγκαδᾶ |¹²⁵ τὸ δὲ ὑπὸ τὴν ὑποδιοίκησιν τοῦ Πολυγύρου (Κασσάνδρας).

|¹²⁶ Τὸ μὲν διαμέρισμα τοῦ Λαγκαδᾶ περιλαμβάνει:

|¹²⁷ τὰ ἐξῆς ἐξ χωρίων ἔχοντα οἰκογενείας:

¹²⁸ 1. Ζαγγλιβέρ	»	»	300
¹²⁹ 2. Ἀδάμ	»	»	200
¹³⁰ 3. Λειβάδι	»	»	200
¹³¹ 4. Περιστεριά	»	»	100
¹³² 5. Ἀρδαμέριον	»	»	90
¹³³ 6. Λοζίκι	»	»	50=940

|¹³⁴ Τὸ δὲ διαμέρισμα Πολυγύρου τὰ ἐξῆς:

|¹³⁵ ἔνδεκα χωρία ἔχοντα οἰκογενείας:

¹³⁶ 7. Γαλάτιστα	»	»	500
¹³⁷ 8. Ραβνά	»	»	100
¹³⁸ 9. Δουπιὰ	»	»	90
¹³⁹ 10. Σανὰ	»	»	70
¹⁴⁰ 11. Δουπλίγια	»	»	70
¹⁴¹ 12. Σιποντνίκια	»	»	70
¹⁴² 13. Παλαιόχωρα	»	»	70

¹⁴³ 14. Ῥεσιτνίκια	»	»	110
¹⁴⁴ 15. Καγιατζίκιον	»	»	30
¹⁴⁵ 16. Κρήμη	»	»	40
¹⁴⁶ 17. Στανός	»	»	160=1310
¹⁴⁷ Τὸ ὅλον χωρία δέκα ἐπτὰ καὶ οἰκογένειαι δύο χιλ. διακόσαι πενήκοντα 2.250			

¹⁴⁸ Ὅγδοον. Οἱ Ἱερεῖς τῆς παροικίας μου ζῶσι διὰ τῶν ¹⁴⁹ τυχηρῶν τῆς ὑπηρεσίας των καὶ διὰ τῶν ἐπαγγελμάτων ¹⁵⁰ αὐτῶν καταγινόμενοι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων ¹⁵¹ αὐτῶν καὶ εἰς τὴν ῥαπτικήν των ἐγχωρίων ἐνδυμάτων ¹⁵². ἅπαντες τυγχάνουσιν ἄμοιροι θρησκευτικῶν γνώσεων ¹⁵³, σέβονται τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχὴν των, εὐρίσκονται ¹⁵⁴ ἐν ἀρμονίᾳ μετὰ τῶν συναδέλφων αὐτῶν καὶ ἀπο ¹⁵⁵ λαμβάνουσι παρὰ τοῦ λαοῦ ἀνάλογον τιμὴν τῷ ἱερῷ αὐτῶν ἐπαγγέλματι.

¹⁵⁷ Ἐνατον. Περὶ Μοναστηρίων προκειμένον δὲν ¹⁵⁸ ἔχω νὰ εἶπω τι, καθ' ὅσον ἐν τῇ ταπεινῇ μου παροικίᾳ ¹⁵⁹ δὲν ὑπάρχουσι Μοναστήρια, ἐκτὸς τοῦ Μοναστηρίου ¹⁶⁰ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, οὗτινος δ' ¹⁶¹ ὄντος Στανουρηγιάκοῦ δὲν δύναιται καὶ δὲν δικαιοῦμαι ¹⁶² ἐνταῦθα νὰ ποιήσω οὐδὲ λόγον περὶ τούτου.

¹⁶³ Καὶ ταῦτα μὲν ἀπαντητικῶς κατὰ καθῆ ¹⁶⁴ κόν, ἀσπαζόμενος δὲ τὴν Παναγίαν Αὐτῆς δεξιὰν ¹⁶⁵ διατελῶ Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1891: Μαρτ: 20.
¹⁶⁶ τῆς ὑμετέρας Πανσιότητος
¹⁶⁷ υἱὸς κατὰ πνεῦμα καὶ θεράπων
¹⁶⁸ ὁ Ἀρδαμερίου Σωφρόνιος

SUMMARY

A s t. K a r a b a t a k i s, From the archives of the Bishopric of Ardamerion.

The author publishes a document dated 20 March 1891, preserved in the archives of the Holy Metropolis of Thessaloniki. The addresser is the bishop of Ardamerion Sofronios and the addressee is the archbishop of Thessaloniki Sofronios.

The above mentioned bishop in this report answers questions, which were posed by the Holy Episcopalian Synod on 7 March 1891 to the bishops of the Metropolis of Thessaloniki. More specifically, Sofronios of Ardamerion, in his reply touches upon the following issues concerning the province of his bishopric: 1) Morals, financial and professional state of the population, 2) administrative division, 3) education, 4) holy clergy, 5) holy monastery of St Anastasia Pharmakolytria.